

Masarykova univerzita

Fakulta sociálních studií

Katedra sociologie

Metody kvalitativního výzkumu

GEN107

Pozorování

Zadali: doc. PhDr. Kateřina Nedbálková, Ph.D., Mgr. Adam Staveník

Vypracovala: Magdaléna Kunrtová (439696)

Úvod

K práci s tématem pozorování jsem si vybrala prostor kostela. Je to prostor pro mě obecně známý a přítomnost v něm mi nebude dělat problém, ráda se dozvím nové věci, ale obávám se lehké zaujatosti, že kdybych pozorovala prostředí kostela čistě jako člověk neangažující se v církvi, bez vztahu ke kostelu, bude směr výzkumu zaměřen na jiné detaily.

Nejprve popíši prostor pozorování, poté mé začlenění do společnosti v pozorovaném prostoru a interakci lidí v kostele mezi sebou. Na závěr shrnu, co mě překvapilo, co mi dělalo problémy a jaký pocit jsem z dané práce získala. Práce je podložena přečtením kapitoly z knihy *Writing Ethnographic Fieldnotes* a je zpracována na základě terénních poznámek.

Pozorování

Prostory pozorování

Sedím v kapli sv. Jana Pavla II. v Bukovanech. Je čtvrtek večer. Každý týden je zde ve čtvrtek mše, což znamená, že se sejdou všechny tetičky, dědové a pár mladých věřících. Prostor je malý, lidé na sebe vidí, místnost má rozměry tak patnáct krát deset metrů, Prostor je světlý, vyzařuje z něj energie. Dřevěné lavice mají měkké podsedáky, v každé lavici jsou kancionály, klekátka. Po stěnách visí křížová cesta vytvořená z papíru srolovaného do kuliček, neobyčejná podívaná. V čele místnosti se nachází moderní svatostánek s oltářem. V mramoru je červené světlo signalizující přítomnost Krista. Pro obyčejného smrtelníka nepochopené umění, které ale sedí k celkovému dojmu interiéru. Prostor je dozdoben svěžími květinami, drobnostmi jako jsou svíce, sošky, a další atributy potřebné ke slavení bohoslužeb. Na kůru slouží nové varhany, které vytváří v kapli atmosféru koncertní síně. Kaple má také vysokou věž a vysoké stropy. Ve věži jsou uloženy zvony, které přede mší svatou svolávají lid na bohoslužbu. Děje se tak ještě před tím, než se „zaobírám“ pozorováním, ale slyším je domů, půl hodiny přede mší.

Průběh pozorování

Pozorování provádím při mši svaté, dorazila jsem o patnáct minut dřív. Abych se neprozradila, musím asistovat dědovi při chystání čtení, hostií, vína a dalších drobností. Pět minut přede mší už se ale přesouvám na kůr, odkud se chystám prostor pozorovat. Jako vnučka kostelníka jsem pro sedící obecenstvo nepřehlédnutelná, ale nikdo nepočítá s tím, že bych zde absolvovala nějaký výzkum, protože jsem všem známa. Jsem člověk, který sem patří, a tak není problém s osobní interakcí, kterou by podle mě jedinec jdoucí přímo jen za výzkumem v takovém prostředí měl. Protože pokud staří lidé z této vesnice zpozorují něco nového, je to v jejich zájmu a je jedno, zda je mše, při které by měli dávat pozor, pohřeb, nebo cokoli jiného, soustředí se na daný objekt a loudí informace do té doby, než nezjistí, o koho jde. Můj postoj tak byl lehce skrytý, i když jsem vyvolala lehký rozruch, protože vysokoškoláci mají přece školu a já jsem teď na mši? I přes lehce nemístné pohledy jsem se nad otázkou, co tam dělám, se kterou za mnou došla jedna známá, nenechala vyvést z míry a přišla i další týden na další pozorování.

Interakce

V kostele dochází k celé řadě interakcí. Hned jakmile lidé usedají na svá místa, zaujmají většinou pozici, kde sedávají pravidelně, a tak zdraví i své kolegy sedící na tradičním místě. Děje se tak pokývnutím, podáním ruky, či hlasitějším pozdravem, který je zejména u starších osob o pár decibelů vyšší než by měl být. Všechno se totiž v kostele rozléhá a jakákoliv vyšší absence zvuku není brána za vhodnou. Jakmile si křesťané sednou, začnou vytahovat kancionál, ze kterého následující hodinu zpívají, doprovázejí mši svatou. V našem děkanátu je také zvykem vydávat informační listy, kde každý jedinec farnosti zjistí, co se kdy děje, jaké jsou pořady bohoslužeb, či je tento týden pohřeb a další detaily potřebné k spolužití v jednom církevním okrsku. Lidé si je berou při vstupu do kaple, i když logičtější by bylo si je vzít až při odchodu. Každý jak vytáhne kancionál, tak se soustředí na právě informační leták a nepřipravuje se na příchod Ježíše, jak je vnímán počátek přede mší svatou. Do jednoho se lidé dívají do zpravodaje, polovina obecnstva vytahuje ještě brýle. Jedna tetina vedle druhé otáčejí stránkami zpravodaje, a když některé není něco jasné, obrátí se na svoji sousedku a rázně spolu diskutují o nejasných věcech. Děje se tak jak na pravé, tak na levé straně.

Ministrant zazvonil, je celá. Staří lidé hledají své hůlky, o které se opírají. Lid vstává, varhany zní, všichni se chovají stejně, zpívají stejná slova. Přichází oběžní kněz se dvěma ministranty, lid vzhlíží na faráře, do knížky a tak pořád dokola. Jakmile se dozpívá, kněz začíná křížem, každý udělá kříž. Když si sedá jeden, sedá si další. Většinu aktů dělají všichni stejně, společně. Výjimkou je přinášení darů, kdy dva z davu nesou obětní dary a přichází k oltáři. Při tom ostatní sedí, občas někdo prohodí pár slov se sousedem, zvláště proto, že nese dary mladá slečna a staří lidé si mezi sebou šeptají, čím je to vnučka. Dalším krokem, kdy se lidé nechovají jako stádo, je přijímání eucharistie. Většina přítomných přichází ke knězi a přijímají hostii, jsou i tací, kteří sedí a jen si mumlají něco pod nosem, další zpívají.

Po ztišení zvoní telefon. Melodie stará deset let se šíří celým prostorem, zesiluje se, asi tak pět postarších začíná přehrabovat tašky a hledat mobil, protože nikdo neví, čím je a komu to zvoní. Po nekonečné minutě paní vypíná telefon a je opět ticho. Lidé se ohlíží, kdo za rozruch mohl. Po většinu mše mají lidí strnulý výraz, dědově mají ruce v klíně, mladá dívka si při

kázání zakrývá obličej. Každý vnímá postoje jinak. Strnulost je rozbourána přáním pokoje. Úsměvy vesnických paní se předávají z tváře na tvář.

Co se týče mé osoby ještě v průběhu pozorování a nejen na začátku, potkávám se se známým – varhaníkem, který mši doprovází hudbou, přidávám se k němu ke zpěvu žalmu, protože mě osloví společně s další bukovanskou známou, která hned jakmile mě spatří, tak posílá zdravici ke mně a chce si povídat, jak se mám, jak jde škola a dochází tak k přirozené interakci, kdy se setkávají dva přátelé.

Střípky

Obecně jsem vypožorovala, že lidé se v kostele chovají tak jak druhý. Kostel je brán jako místo ztišení, existují zde pravidla, jak se chovat, zejména pravidla slušného chování. Pokud by se objevil nějaký „vývrhel“, tak by ho ostatní lidé podle mě „zahnali“ a nedovolili mu chovat se nevhodně na takovém „posvátném“ místě. Je důležité dodržovat i pravidla, pokud jsme zde jako návštěvník. Protože pokud jdete na Hrad, také se chováte podle určité etikety, v mešitě se též podmaňujete zvykům, které v muslimském náboženství lidé sdílí. Je potřeba to respektovat a řídit se podle toho. Dodržováním se člověk lépe integruje a nepůsobí kolem sebe rozruch.

Kostel působí chladně, zároveň nutí člověka přemýšlet, nebo se jen ztišit, při tom z nás ale opadá určitý stres a necháváme na sebe atmosféru zapůsobit.

Opakované pozorování

Do kaple jsem se vrátila po týdnu a snažila jsem se najít změny, ale vesměs bylo obsazení kaple stejné, lidé měli jiné oblečení, přišla zima, vytáhli kabáty, čepice, atmosféra byla lehce chladnější. Celkově se ale akce opakovaly a lidé se chovali tak jak na minulém pozorování. Změnil se kněz sloužící mši, lidé přišli do kontaktu zase s jinou osobou, s mladým knězem, který rád mluví řádně, ale jednoduše, a tak se pár postarších lidí kázání o pomluvách dotklo a po skončení mše pomlouvali, jak je pan farář tvrdý a jeli si opět své řeči.

Shrnutí

Pozorování proběhlo v pořádku, bez komplikací. Nešetkala jsem se s žádným problémem, interakce proběhla úspěšně. Překvapilo mě, jak „tupě“ se lidé chovají v kostele, když jsem nebyla „aktérem“, ale pozorovatelem. I když je to dáno strukturou bohoslužby, což pokládám za ospravedlnitelné. Každopádně jsem zjistila, že celá řada lidí se zde chová tak jenom proto, že to dělá druhý, ale sami při tom neví, proč se takový nebo jiný úkon dělá a proč se děje tamto. Šlo především o staré lidi ve věku šedesát a více a tak jejich „hon za druhými“ můžu ponechat omluvitelný.

Kostel je místo, kde se lidé ve většině případů chovají podobně, ať už je tomu ve čtvrtek, pátek nebo neděli, za týden, za rok. Má nepsaná pravidla (případně desatero) a lidé je tolerují. Proto i případná opakovaná pozorování by se lišila nejspíš jen v detailech. Pozorovatele může zaskočit nová situace, kterou vytvoří noví lidé, ale pravděpodobnost poprasku je zde minimální.